

A mesterséges intelligencia mint globális kihívás a nyelvi közvetítésben

*Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Nyelvi Közvetítés Intézete, Budapest, 2023. november 27.*

Biró Adrienn

ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék, MA hallgató

E-mail: badrienn1996@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-7896-2387>

2023. november 27-én rendezte meg az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Bölcsészettudományi Karának (BTK) Nyelvi Közvetítés Intézete *A mesterséges intelligencia mint globális kihívás a nyelvi közvetítésben* című konferenciát, amely a Magyar Tudomány Ünnepe (MTÜ) által szervezett rendezvénysorozat egyik eseménye volt. A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) már 20 éve szervezi a rendezvénysorozatot, és munkájának köszönhetően az évek során a tudomány hónapjává vált a november.

A jubileumi ünnep alkalmából minden évben több száz különböző rendezvény érhető el az országhatáron belül és azon túl. Évről évre bizonyos kiemelt témákkal foglalkozik a rendezvénysorozat. A 2023-as évben az ünnep többek között a mesterséges intelligencia (MI) tematikája köré szerveződött, azonban kiemelt téma volt továbbá a fenntarthatóság, az ukrajnai háború és a környezetvédelem. Évről évre az eseménysorozat kap egy mottót, amely a 2023-as évben a „*Tudomány: válaszok a globális kihívásokra*” volt. A 2022-es évben a hangsúly a megújuló erőforrásokon, a biodiverzitás csökkenésének hatásain, valamint az ukrajnai háború okozta válságon volt, míg 2021-ben a fő témák a poszt-COVID stratégia, a klímavédelem és a járványhelyzet hatása különböző területekre voltak.

2023-ban a Nyelvi Közvetítés Intézete által szervezett konferencia alap témája az MI a fordításra és a tolmácsolásra, továbbá a nyelvi közvetítés munkaerőpiacára gyakorolt hatása volt.

Hivatkozás: Biró A. 2024. A mesterséges intelligencia mint globális kihívás a nyelvi közvetítésben. (*Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Nyelvi Közvetítés Intézete, Budapest, 2023. november 27.*) *Fordítástudomány* 26. évf. 1. szám. 127–131.

DOI: <https://doi.org/10.35924/fordtud.26.1.9>

A konferencián az érdeklődők személyesen az ELTE BTK Kari Tanácsstermében vehettek részt 13.00 órától, azonban a konferencia online is követhető volt, így a rendezvény hibrid formában valósult meg, biztosítva azok számára is a részvételt, akik nem tudták megoldani a személyes jelenléte. A konferenciát személyesen 50, míg online közel 60 fő követte. A rendezvény három fő szervezője Seresi Márta, egyetemi adjunktus; Robin Edina habilitált egyetemi docens, az Intézet igazgatója, a Fordító- és Tolmácsképző Tanszék (FTT) tanszékvezetője és Eszenyi Réka, egyetemi adjunktus volt.

A konferencia érintett témái az MI nyelvi közvetítésben történő megjelenése és gyors integrációja, emellett az MI okozta innovációk és hatások voltak. A konferencián szó esett az MI fordításra és tolmácsolásra gyakorolt pozitív és negatív hatásairól, a munkaerőpiacon az MI hatására végbemenő változásokról, továbbá az MI-használat jogi kérdéseiről. Az elhangzott előadások aktuálisnak és relevánsnak tekinthetők, hiszen teljes mértékben az MI nyelvi közvetítésben történő jelenlegi alkalmazási területeit és annak hatásait mutatták be.

A konferencia keretein belül nyolc előadás hangzott el a délután folyamán, amelyeket két szekcióban hallgathattak meg az érdeklődők. A konferenciát Robin Edina nyitotta meg, és az első szekció vezetője Eszenyi Réka volt. Az előadások 20 percesek voltak, a konferencia résztvevőinek minden előadás után alkalmuk nyílt kérdezni az előadótól és az előadásra reflektálni. A konferencia után egy rövid fórum keretein belül szintén lehetőségük volt a résztvevőknek feltenni kérdéseiket, kinyilvánítani véleményüket és esetleges ajánlásokat tenni. Emellett különböző kutatási javaslatokat is megosztottak a résztvevők a fórum során.

Az első szekció első előadója Vicsek Lilla volt a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia Tanszékéről, aki az MI hatására a munka világában végbemenő változásokat prezentálta, emellett egyfajta előrejelzést adott arról, hogy a jövőben milyen típusú változásokkal kell számolni a munkaerőt tekintve. Hangsúlyozta, hogy egyértelmű és biztos előrejelzésekről nem lehet beszélni a jövőt illetően. Előadásában kitért a fordítók munkaerőpiaci helyzetére. A fordítás az MI fejlődésének hatására veszélyeztetett terület lehet a jövőben, ami esetleges társadalmi feszültségeket okozhat. Vicsek hangsúlyozta, hogy már a múltban is sok területen felváltotta az embert a technológia, de újabb munkaterületek is keletkeztek ennek hatására.

A szekció második előadását Nagy Levente, az Országos Fordító és Fordítás-hitelesítő Iroda (OFFI) vezető lektora prezentálta az MI használatának lehetőségeiről, alkalmazásának hatáiról és veszélyeiről egy állami fordítóiroda esetében. A technológia hatására új szerepkörök és költségek jelentek meg az OFFI-nál. Az OFFI 90%-ban szkennelt dokumentumokat kap, így például egyfajta új feladatnak tekinthető a dokumentumok digitalizálása, és új költségeket jelent a különböző programok megvásárlása. Az előadó hangsúlyozta, hogy a különböző programok megvásárlása egy fordítóiroda esetében kiemelten fontos, mert az ingyenesen igénybe vehető programok legtöbb esetben szabadon használják a begyűjtött információkat és adatokat, amelyek legtöbbször személyes vonatkozásúak. Ezek az

adatok könnyen illetéktelen kezekbe kerülhetnek, amit egy fordítóiroda nem kockáztathat, így tisztában kell lenniük az OFFI-nál az MI okozta kockázatokkal és veszélyekkel az adatvédelmet tekintve. Emellett a fordítónak a különböző chatbotok használatához meg kell tanulnia az úgynevezett promptolást, vagyis a fordító-nak tudnia kell, hogyan hívja elő az MI tudását megfelelő kérdésekkel. Ezt a készséget érdemes fejleszteni. Az előadás kitért arra, hogy az MI ugyan hasznos eszköz, de tudatosan kell használnunk a veszélyeit figyelembe véve, és a hatékony alkalmazásához új készségeket kell elsajátítanunk.

A harmadik előadó Bálint András volt, a Villámfordítás Fordítóiroda kutatás-fejlesztésért felelős munkatársa, aki előadásában arról beszélt, miben segíti az MI a fordítóirodát, ahol dolgozik. Továbbá kitért az MI okozta változásokra az irodán belül. Az iroda már széles körben használja az MI-t, például a vendormenedzsment és az ügyfelekkel való kommunikáció területén. Bálint előadásában hangsúlyozta azt a tényt, miszerint nem az MI fogja esetlegesen elvenni a munkát a fordítóktól, hanem inkább más fordítók, akik jobban értenek az MI-hez. Véleménye szerint a fordítóirodák esetében a jövőbeli legnagyobb kérdés az árazás lesz, hiszen korábban nem állt rendelkezésre az MI segédeszközként. Bálint valószínűnek tartja, hogy a jövőben a fordítás esetében a díjazás idő- és eredményalapú lesz. Előadásában szintén megjelent a promptolás mint tevékenység, amelyet szerinte a jövőben akár a fordítóképzésben is oktatni lehetne.

A szekció negyedik és egyben utolsó előadója Seresi Márta, az ELTE BTK FTT oktatója volt, aki az MI tolmácsolásra kifejtett hatásairól beszélt. Előadása elején hangsúlyozta, hogy a gépi tolmácsolás és a géppel támogatott tolmácsolás két különböző fogalom. Az előbbi esetében a tolmácsolást önállóan a gép végzi, és a folyamat során például a szegmentálásnál problémák léphetnek fel, míg az utóbbi esetében a tolmács különböző gépi segédeszközöket, szoftvereket vesz igénybe a tolmácsolás során. Kiemelte, hogy az MI segíthet a tolmácsolást megelőző felkészülésben témák, szavak és nyelvek szintjén, növelve a pontosságot tolmácsolás közben. Habár az MI a tolmácsolás területét is segíti, használatának egyik problémája, hogy az adatok sok esetben online rendszereken futnak keresztül, ami a titkos és személyes adatok jogtalan személyekhez kerülését eredményezheti.

Seresi Márta előadását rövid kávászünet követte. A második szekció vezetője Robin Edina volt, és Kardos Orsolya, az ELTE FTT megbízott előadója nyitotta a szekciót az MI terminológiában történő alkalmazásáról szóló előadásával. Kardos kitért a chatbotokra és a velük kapcsolatos adatbiztonsági problémákra. Hangsúlyozta, hogy sok esetben az MI nem feltétlen a valóságnak megfelelő választ ad, hanem mintegy „hallucinál”. Ennek az oka az, hogy az MI csak egy bizonyos időpontig meglévő információkkal tud dolgozni. A ChatGPT például 2021-ig naprakész. Az MI képes terminuslista létrehozására, de sokszor problémás számára a terminusok megfeleltetése. A ChatGPT mellett Kardos bemutatta a Microsoft Bing Copilot MI alkalmazást is, amely képes megmondani, hogy minek alapján válaszol, emellett weboldalakat javasol, amelyek relevánsak a feltett kérdés szempont-

jából. Az előadást összegezve elmondható, hogy az MI hasznos információ- és ötletforrás, de az ember általi ellenőrzésre továbbra is feltétlenül szükség van.

A szekció második előadását Bakó Balázs jogász, az ELTE FTT megbízott oktatója tartotta, aki az MI szerzőjogi kérdésköréről beszélt. Elgondolkodtató téma volt az előadásban, hogy rendelkezhetnek-e egyáltalán a gépek szerzői joggal, hiszen szerző nemcsak természetes, hanem jogi személy is lehet. Ez a kérdés még vitatott a tudományban is. Bakó előadásában kitért arra, hogy például az OpenAI vállalat, amely a ChatGPT chatbotot fejleszti, leírja a használati feltételekben, hogy minden jogot és felelősséget átruház a felhasználóra, tehát a chatbot nem rendelkezik szerzői jogokkal.

Az utolsó előtti előadó Eszenyi Réka volt, aki megjelenő könyvének egyik fejezetét mutatta be részletesen prezentálva kvalitatív kutatásának eredményeit a nyelvi közvetítők szerepéről a digitális világban. A bemutatott adatok és eredmények alapján hallhattuk, hogyan viszonyulnak a fordítók a gépi fordításhoz és az MI-hez. Megjelent könyvének címe *Humán fordító és gépi fordítás 8 leckében – Változások a 21. századi nyelvi közvetítő szerepében*, amely többévtényi kutatómunka eredményét foglalja magába (Eszenyi 2023). Eszenyi előadásában kitért a fordító szakmában is jelenlévő kiegészítés jelenségére. Kutatásai alapján megállapítható, hogy az MI a fordító munkájában történő megjelenése több esetben is a kiegészítő szindrómában szenvedő vagy annak határán lévő fordítókat olyan új és innovatív lehetőségekkel ruházta fel, amelyek kiutat jelentettek ebből az állapotból vagy segítettek elkerülni azt.

A szekció és a konferencia utolsó előadását Sereg Judit, az ELTE FTT oktatója tartotta, akinek az audiovizuális fordítás a szakterülete. Sereg egy érdekes kísérletet mutatott be a résztvevőknek, amelynek során egy filmrészletet úgy fordított készre, hogy MI-t és különböző szoftvereket használt. Különböző weboldalakon végezte el a transzkripció elkészítését, magát a fordítást, a szövegfelmondást, a hangklónozást és a vágást is. Ezek közül egyedül az utószerkesztés volt az a folyamatlépés, ahol manuálisan is beavatkozott a szövegbe. Láthatóvá vált, hogy az eredmény nem volt tökéletes, de a végeredmény teljes mértékben érthető volt. Arra a konklúzióra jutott, hogy egyelőre az audiovizuális fordítókat az MI nem tudja teljes mértékben helyettesíteni, mert ennek megvalósulása több területen is problémákba ütközik. Ilyen például a tegezés, a magázás, a feltételes mód, a jövő idő, a rímek, az olvasási sebesség és hossz, valamint a stílus. Az audiovizuális fordítás terén is változásokra kell számítani az MI hatására, azonban ez a terület feltehetőleg nem fog megszűnni.

Sereg előadását követte a rövid fórum, amelynek során a személyesen résztvevők feltehettek kérdéseiket, emellett megoszthatták véleményüket és nézeteiket. A konferencia végén a fórum fő kérdésévé az MI fordításban történő használatának etikai kérdése vált.

Összefoglalva, a konferencia átfogóan foglalkozott az MI használatának előnyeivel és hátrányaival. Az előnyök között több előadásban is hallható volt, hogy az MI megkönnyíti a fordító és tolmács munkáját, így megtakarít számukra időt

és energiát. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az MI használata jelentős hátrányokkal is járhat. Figyelembe kell venni például az adatvédelem kérdéskörét, hiszen az MI az adatok bizalmas kezelését tekintve kockázatos. A fordítást és tolmácsolást nézve a konferencia legnagyobb kérdése az volt, hogy az MI átveheti-e a fordító és tolmács szerepét a jövőben és az első számú nyelvi közvetítővé válhat-e. Az MI újdonsága miatt ezzel kapcsolatban még kevés információ áll rendelkezésre, csupán jóslatokba lehet bocsátkozni. Az azonban biztos, hogy a nyelvi közvetítés területén jelentős változások várhatók az MI hatására (erről bővebben Eszenyi et al. 2023). A konferencia rámutatott arra, hogy az MI feltehetően mindennapi részévé fog válni a nyelvi közvetítés területének, és ez a változás elkerülhetetlen. Az előadások az MI hatásait és alkalmazásának lehetőségeit széles körben mutatták be a nyelvi közvetítés különböző területeire kitérve.

Irodalom

- Eszenyi R. 2023. *Humán fordító és gépi fordítás 8 leckében – Változások a 21. századi nyelvi közvetítő szerepében*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. <https://doi.org/10.21862/Transl.HuXMach.2023.8>
- Eszenyi R., Bednárová Gibová, K., Robin E. 2023. Artificial intelligence, machine translation & cyborg translators: a clash of utopian and dystopian visions. *Orbis Linguarum* Vol. 21. No. 2. 102–113. <https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v21i2.13>

Internetes hivatkozások

- <https://www.elte.hu/mtu2023> (A letöltés ideje: 2023. 12. 09.)
- <https://mta.hu/tudomanyunnep/mesterseges-intelligencia-a-fovaros-alvilaga-valtozo-vilagrend-az-ukrajnai-haboru-kerdezzen-egyenesen-a-kutatoktol-a-magyar-tudomanyunnep-113267> (A letöltés ideje: 2023. 12. 10.)